

พฤติกรรมเอื้อสังคม

ความหมาย

พฤติกรรมเอื้อสังคม (Prosocial Behavior) หมายถึง การกระทำของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่นหรือกลุ่มบุคคลอื่นด้วยความสมัครใจ โดยไม่หวังผลประโยชน์หรือรางวัลตอบแทนใดๆ จากการกระทำเหล่านั้น โดยการกระทำดังกล่าวอาจทำให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลต้องเสียสละกำลังกาย กำลังความคิด เวลา ทรัพย์สิน หรือบางครั้งอาจเป็นการเสี่ยงต่อชีวิตของผู้กระทำได้

ความเป็นมา

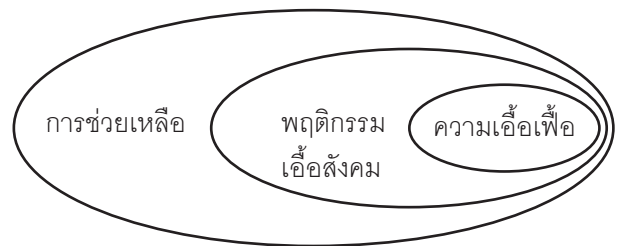
Bierhoff (2002) ได้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมเอื้อสังคม (Prosocial Behavior) พฤติกรรมการช่วยเหลือ (Helping) และความเอื้อเพื่อ (Altruism) ไว้ดังนี้

1) การช่วยเหลือ (Helping) เป็นคำที่มีความหมายกว้างที่สุด ประกอบด้วยรูปแบบที่เป็นการสนับสนุนระหว่างบุคคล (Interpersonal Support) ทุกชนิด

2) พฤติกรรมเอื้อสังคม (Prosocial Behavior) เป็นคำที่ใช้แคบลงมา ถือเป็นกรกระทำที่ตั้งใจจะเข้าไปทำให้สถานการณ์ของผู้รับความช่วยเหลือดีขึ้น ผู้ให้ความช่วยเหลือจะไม่ถูกงุนงงใจจากการกระทำตามภาระหน้าที่ด้านอาชีพ และผู้ได้รับความช่วยเหลือจะต้องเป็นบุคคล ไม่ใช่องค์กร

3) ความเอื้อเพื่อหรือความเอื้ออาทร (Altruism) หมายถึง พฤติกรรมเอื้อสังคมที่มีข้อจำกัดเพิ่มเติมคือจะต้องมีแรงจูงใจของผู้ช่วยเหลือ โดยเป็นผลมาจากผู้ให้ความช่วยเหลือมีการหยั่งลึกทางสังคม (Perspective Taking) และการร่วมรู้สึก (Empathy) เกิดขึ้น

สามารถสรุปความสัมพันธ์ของพฤติกรรมเอื้อสังคม การช่วยเหลือ และความเอื้อเพื่อ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ของพฤติกรรมเอื้อสังคม การช่วยเหลือ และความเอื้อเพื่อ

ที่มา : Bierhoff (2002 : 9)

จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมเอื้อสังคมเป็นส่วนหนึ่งของการช่วยเหลือ และในขณะเดียวกันพฤติกรรมเอื้อสังคมยังครอบคลุมไปถึงความเอื้อเพื่อด้วย

แนวทางการเกิดพฤติกรรมเอื้อสังคม

Eisenberg และคณะ (1984) ได้กล่าวถึงการเกิดพฤติกรรมเอื้อสังคม โดยแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ

1) พฤติกรรมเอื้อสังคมที่เกิดขึ้นเองหรือเป็นไปตามธรรมชาติ (Spontaneous Prosocial Behavior) เป็นพฤติกรรมเอื้อสังคมที่ผู้กระทำริเริ่มกระทำด้วยตนเอง โดยที่ผู้รับความช่วยเหลือหรือบุคคลอื่นไม่ได้ร้องขอ

2) พฤติกรรมเอื้อสังคมที่มีการร้องขอจากบุคคลอื่น (Asked-for Prosocial Behavior) เป็นพฤติกรรมเอื้อสังคมที่ผู้รับความช่วยเหลือร้องขอความช่วยเหลือทั้งทางวาจาและท่าทาง ซึ่งผู้ร้องขออาจจะบุคคลที่สามก็ได้

ความเป็นมาและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม เอื้อสังคม

พฤติกรรมเอื้อสังคมหรือ Prosocial Behavior เป็นการกระทำเชิงบวก ที่ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่มสังคม เพื่อสร้างความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นในสังคม โดยมีลักษณะของการกระทำที่ตั้งใจจะเข้าไปทำให้สถานการณ์ต่างๆ ของผู้รับความช่วยเหลือดีขึ้น ซึ่งตรงกันข้ามกับคำว่า พฤติกรรมต่อต้านสังคม หรือ Antisocial Behavior (Knickerbocker, 2003 ; Bierhoff, 2002)

พฤติกรรมเอื้อสังคมได้ถูกนำมาใช้ครั้งแรกในช่วงปี ค.ศ. 1970 โดยนักวิชาการด้านสังคมวิทยา และได้รับความสนใจในการนำมาใช้กับศาสตร์ด้านจิตวิทยาในสาขาต่างๆ อาทิ จิตวิทยาพัฒนาการ จิตวิทยาการศึกษา จิตวิทยาทั่วไป เป็นต้น โดยในระยะแรกนักทฤษฎีหลายท่านได้โต้แย้งถึงประเด็นปัญหาที่ว่า พฤติกรรมเอื้อสังคมเป็นสิ่งที่ติดตัวมาโดยกำเนิดหรือเกิดจากการเรียนรู้ โดยนักมานุษยวิทยาและนักชีวสังคมมีความเชื่อว่า พฤติกรรมเอื้อสังคมเป็นสิ่งที่ได้ถูกกำหนดไว้ในยีน (gene) ของมนุษย์ และเป็นส่วนประกอบพื้นฐานโดยธรรมชาติของมนุษย์ที่จะช่วยเหลือผู้อื่น เพื่อให้เผ่าพันธุ์นั้นยังคงอยู่ต่อไป ซึ่งตรงข้ามกับนักทฤษฎีกลุ่มจิตวิเคราะห์และกลุ่มนักทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ที่ได้แย้งเกี่ยวกับพฤติกรรมเอื้อสังคมของเด็ก ว่าไม่ได้มาจากยีนหรือมีวิวัฒนาการมาจากประวัติศาสตร์ แต่พฤติกรรมดังกล่าวมาจากการได้มีประสบการณ์กับตัวแทนของสังคมกลุ่มต่างๆ ส่วนนักทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาเห็นด้วยกับแนวความคิดอันหลังและยังเสริมว่า รูปแบบหรือความถี่ในการกระทำพฤติกรรมที่เอื้อสังคมของเด็กนั้น จะต้องขึ้นอยู่กับทักษะทางความคิดและระดับสติปัญญาด้วย (Shaffer, 1994 อ้างถึงในวันดี ละอองทิพรส, 2540) โดยมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเอื้อสังคม ดังนี้

1. ทฤษฎีจิตสังคม (Psychosocial Theory) ของ Erikson

Erikson ได้ตั้งทฤษฎีจิตสังคม จากการดัดแปลงทฤษฎีพัฒนาการทางจิตเพศของ Freud โดยได้ขยายขั้นพัฒนาการจากเดิม 5 ขั้นในทฤษฎีของ Freud ออกไปเป็น 8 ขั้น โดยแต่ละขั้นจะมีภาวะวิกฤติซึ่งเป็นสภาวะที่ตรงกันข้ามที่อาจเป็นไปได้ใน 2 ลักษณะ คือ ลักษณะทางบวกและลักษณะทางลบ ซึ่งภาวะวิกฤตินี้เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องพบ หากบุคคลสามารถผ่านวิกฤติหรือข้อขัดแย้งในแต่ละขั้นได้ ก็จะทำให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์และช่วยส่งเสริมพัฒนาการในขั้นต่อไปให้ประสบความสำเร็จง่ายขึ้น แต่หากไม่สามารถแก้ไขข้อขัดแย้งได้หรือแก้ไขได้ไม่ดี จะทำให้ได้ลักษณะที่ไม่พึงประสงค์ ที่ก่อให้เกิดบุคลิกภาพที่เป็นปัญหาและขัดขวางความสำเร็จของการแก้ไขข้อขัดแย้งในขั้นต่อไป ไป เว้นเสียแต่บุคคลจะได้รับคำแนะนำ การช่วยเหลือเป็นพิเศษ หรือประสบการณ์ที่เหมาะสม (ประณต คำจิม, 2549, 2553) ทั้งนี้ ขั้นพัฒนาการทั้งแปดขั้นมีดังต่อไปนี้ (Passer & Smith, 2007 ; Santrock, 2009)

ขั้นที่ 1 เป็นระยะของการพัฒนาความไว้วางใจกับความไม่ไว้วางใจ (Trust vs Mistrust) เริ่มตั้งแต่อายุแรกเกิด – 1 ปี ประสบการณ์ในการสร้างความไว้วางใจให้แก่ทารกในขวบปีแรกมีผลต่อชีวิตในระยะยาว หากได้รับประสบการณ์ไม่ดีไม่ต่อเนื่อง อาจทำให้เด็กไม่ไว้วางใจผู้คนในอนาคต

ขั้นที่ 2 เป็นระยะของการพัฒนาความเป็นตัวของตัวเองกับความละอายและความสงสัย (Autonomy vs Shame and Doubt) อยู่ในช่วงอายุ 1 – 3 ปี เป็นระยะที่เด็กเริ่มเรียนรู้ทักษะพื้นฐานในการดูแลตนเองเบื้องต้น หากล้มเหลวอาจทำให้เด็กต้องพึ่งพาผู้อื่น จนเกิดความรู้สึกละอายและสงสัยในความสามารถของตนเอง

ขั้นที่ 3 เป็นระยะของการพัฒนาความคิดริเริ่ม กับความรู้สึกผิด (Initiative vs Guilt) อยู่ในช่วงอายุ 3 – 6 ปี เป็นช่วงวัยที่เด็กกำลังเข้าสู่โรงเรียนในระดับอนุบาลและเข้าสู่สังคม ได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่แปลกใหม่ ทำทาย มีความรับผิดชอบ มีจินตนาการ หากเด็กถูกขัดขวางอาจทำให้เสียใจและรู้สึกผิดกับการกระทำนั้น

ขั้นที่ 4 เป็นระยะของการพัฒนาความขยันหมั่นเพียร กับการมีปมด้อย (Industry vs Inferiority) อยู่ในช่วงอายุ 6 – 12 ปี เด็กจะเริ่มมีความตั้งใจที่จะเรียนรู้หรือทำความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ และมีทักษะทางความคิดมากขึ้น หากตนขาดทักษะและความสามารถในด้านต่าง ๆ เมื่อเทียบกับผู้อื่น อาจทำให้เด็กรู้สึกมีปมด้อยในเรื่องนั้นไปตลอดชีวิต

ขั้นที่ 5 เป็นระยะของการพัฒนาความมีเอกลักษณ์แห่งตนกับความสับสนในตนเอง (Identity vs Role Confusion) อยู่ในช่วงอายุ 12 – 20 ปี เป็นขั้นที่เริ่มเข้าสู่วัยรุ่นและค้นหาอัตลักษณ์ของตนเอง เริ่มมีบทบาทของความเป็นผู้ใหญ่ หากค้นหาความเป็นตัวเองไม่ได้ อาจทำให้เกิดความสับสนในบทบาทของตนเองในอนาคตได้

ขั้นที่ 6 เป็นระยะของการพัฒนาความผูกพัน กับการแยกตัว (Intimacy vs Isolation) อยู่ในช่วงอายุ 20 – 40 ปี บุคคลจะเริ่มสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่น สนทนาสนม ผูกพันใกล้ชิด หากขาดความผูกพันทางสังคมหรือล้มเหลวในการสร้างความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งกับผู้อื่นอาจทำให้เป็นบุคคลที่แยกตัวจากสังคม

ขั้นที่ 7 เป็นระยะของการพัฒนาการทำประโยชน์แก่สังคมกับความเฉื่อยชา (Generativity vs Stagnation) อยู่ในช่วงอายุ 40 – 60 ปี บุคคลจะสนใจให้ความช่วยเหลือหรือพัฒนาบุคคลรุ่นต่อไปให้เจริญก้าวหน้าและทำประโยชน์ให้แก่สังคม

หากบุคคลไม่สามารถแสดงบทบาทดังกล่าวได้จะหมกมุ่นอยู่กับตนเอง และใช้ชีวิตอย่างเฉื่อยชาไร้คุณค่า

ขั้นที่ 8 เป็นระยะของการพัฒนาความมั่นคงสมบูรณ์กับความสิ้นหวัง (Integrity vs Despair) อยู่ในช่วงอายุ 60 ปีขึ้นไป บุคคลจะประเมินช่วงชีวิตที่ผ่านมาว่ามีความหมาย ประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด หรือในทางตรงกันข้ามอาจรู้สึกผิดหวังโทษแท้สิ้นหวังในชีวิตได้

จากพัฒนาการทั้งแปดขั้นดังกล่าว ขั้นที่มีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเอื้อสังคมมากที่สุดคือ ขั้นที่ 7 เป็นระยะของการพัฒนาเกี่ยวกับการทำประโยชน์ให้แก่สังคมกับความเฉื่อยชา ซึ่งอยู่ในช่วงวัยกลางคนที่เป็นวัยสร้างสรรค์หรือทำประโยชน์ให้กับสังคมมากขึ้น หากพัฒนาการของบุคคลในขั้นที่ 5 และ 6 เป็นไปด้วยดี รู้ว่าตนเองมีเอกลักษณ์เช่นใด มีความต้องการอย่างไรในชีวิต ตลอดจนสามารถสร้างสัมพันธ์ภาพกับบุคคลอื่นได้ เมื่อมาถึงขั้นที่ 7 ก็พร้อมที่จะทำประโยชน์ต่าง ๆ ให้กับสังคม มีความเต็มใจที่จะมองข้ามตนเองและแสดงความห่วงใยต่อผู้อื่น ช่วยเหลือเกื้อกูลครอบครัวและสังคม รวมทั้งรู้จักที่จะอบรมสั่งสอนลูกหลานให้เป็นคนดีต่อไป แต่ถ้าบุคคลใดไม่พัฒนามาถึงขั้นนี้ จะเกิดความรู้สึกท้อถอย เหนื่อยหน่ายในชีวิต คิดถึงแต่ตนเอง ไม่สร้างประโยชน์ให้สังคม

จากทฤษฎีจิตสังคมของ Erikson สรุปได้ว่าพฤติกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมจะแสดงออกอย่างเด่นชัดในพัฒนาการช่วงวัยกลางคน ซึ่งเป็นผลมาจากพัฒนาการที่ดีในขั้นก่อนหน้าหรือการได้รับประสบการณ์ที่เหมาะสมในแต่ละช่วงวัย ทั้งนี้ หากต้องการพัฒนาบุคคลให้มีคุณลักษณะที่เอื้อต่อสังคมหรือทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น จะต้องส่งเสริมพัฒนาการในแต่ละช่วงวัยให้สมบูรณ์ต่อไป

2. ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำ (Operant Conditioning Theory) ของ Skinner

ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำ มีแนวคิดที่ว่า บุคคลจะแสดงพฤติกรรมใดๆ มากขึ้น หรือลดลง จากการเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างการเกิดพฤติกรรมกับผลที่ตามมา หากแสดงพฤติกรรมแล้วตามมาด้วยผลที่พึงพอใจ บุคคลจะเรียนรู้และแสดงพฤติกรรมนั้นซ้ำอีก เช่น ช่วยครูถือของ แล้วได้รับคำชมเชย เมื่อสถานการณ์ดังกล่าวปรากฏขึ้นอีก คือเมื่อพบเห็นครูถือของ นักเรียนก็มีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมการช่วยเหลือ เพราะเกิดการเรียนรู้ว่า ช่วยถือของแล้วได้คำชมเชย สำหรับผลที่ตามมาหลังแสดงพฤติกรรมแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ผลที่ทำให้บุคคลมีความถี่ของพฤติกรรมเพิ่มมากขึ้น แสดงว่าผลนั้นเป็นการเสริมแรง แต่ถ้าผลที่ตามมาหลังแสดงพฤติกรรมทำให้บุคคลมีความถี่ของพฤติกรรมลดลง แสดงว่าผลนั้นเป็นการลงโทษ โดยการเสริมแรงและการลงโทษยังสามารถแบ่งออกเป็นทางบวก กับทางลบ ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะการเสริมแรง ดังนี้ (Passer & Smith, 2007; Santrock, 2009; สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2553; อรรควิช จาริกจาริต และประณต เค้าฉิม, 2556)

1) การเสริมแรงทางบวก (Positive Reinforcement) หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง แล้วได้รับสิ่งที่พึงพอใจ ทำให้การแสดงพฤติกรรมมีความถี่เพิ่มมากขึ้น สามารถอธิบายพฤติกรรมเอื้อสังคมได้ว่า หากเด็กช่วยเหลือผู้อื่น แล้วได้รับคำชมจากผู้ใหญ่ ก็จะมีการช่วยเหลือผู้อื่นมากขึ้น โดยในตอนแรกเด็กจะแสดงพฤติกรรมเพราะหวังคำชมอีก ซึ่งการให้คำชมถือเป็นการพัฒนาความรู้สึกทางบวก และคุณค่าในตนเองให้กับเด็กด้วย และเมื่อเด็กเรียนรู้ว่าพฤติกรรมเหล่านี้เป็นพฤติกรรมที่ดี เด็กก็

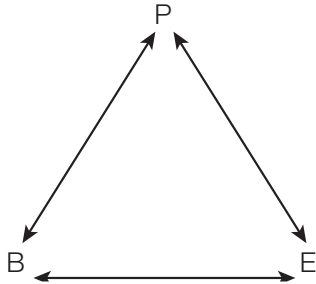
ยังคงแสดงพฤติกรรมเหล่านี้ขึ้นอีก โดยปราศจากคำชมหรือการคาดหวังผลตอบแทน เพราะทำแล้วเกิดความสุข ความพึงพอใจ หรือความภูมิใจ ความรู้สึกเหล่านี้เป็นตัวเสริมแรงจากภายใน (Covert Reinforcer) ที่พัฒนามาแทนที่ตัวเสริมแรงจากภายนอก

2) การเสริมแรงทางลบ (Negative Reinforcement) หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง แล้วสามารถถอดถอนสิ่งที่ไม่พึงพอใจออกไปได้ ทำให้การแสดงพฤติกรรมมีความถี่เพิ่มมากขึ้น สามารถอธิบายพฤติกรรมเอื้อสังคมได้ว่า บางคนจะรู้สึกผิด หรือละอายใจ เมื่อมีโอกาสช่วยเหลือผู้อื่นแต่ไม่ได้กระทำ ดังนั้นบุคคลประเภทนี้จะแสดงพฤติกรรมเอื้อสังคม เพื่อถอดถอนความรู้สึกผิด หรือความไม่สบายใจออกไป เช่น การสละที่นั่งบนรถโดยสารให้แก่คนชรา การแบ่งปันสิ่งของให้ผู้อื่น การช่วยเหลือเพื่อนร่วมงานที่ประสบปัญหา ฯลฯ โดยการกระทำเหล่านี้ไม่ได้หวังรางวัล แต่กระทำเพื่อถอดถอนสิ่งที่ไม่พึงพอใจในจิตใจตนเองออกไป

3. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงการรู้คิด (Social Cognitive Theory) ของ Bandura

Bandura (1989) เชื่อว่า พฤติกรรมของบุคคลไม่ได้เกิดจากปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านลักษณะส่วนบุคคลด้วย กล่าวคือสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคล ในขณะที่เดียวกันลักษณะของบุคคล เช่น กระบวนการรู้คิด ความคาดหวัง ก็มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเช่นกัน Bandura ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์กันแบบสองทิศทาง คือ ต่างมีอิทธิพลต่อกันและกันของสิ่งแวดล้อม (Environment : E) ลักษณะของบุคคล (Person : P) และพฤติกรรม (Behavior : B) และเรียกความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ว่า การกำหนดซึ่งกันและกัน (Reciprocal Determin-

ism) นั่นคือ ปัจจัยแต่ละอย่างในสามประการนี้ต่างมีอิทธิพลต่อปัจจัยอีกสองประการที่เหลือ ดังแสดงในภาพที่ 2

ภาพที่ 2 การกำหนดซึ่งกันและกัน (Reciprocal Determinism)

จากการกำหนดซึ่งกันและกันข้างต้นสรุปได้ว่า พฤติกรรมจะได้รับผลกระทบจากทั้งสิ่งแวดล้อมที่บุคคลประสบ รวมทั้งจากลักษณะของตัวบุคคลเอง และในที่สุดตัวแปรบุคคลและสิ่งแวดล้อมจะส่งผลกระทบต่อกันและกัน ตัวอย่างสำคัญของการแสดงบทบาทร่วมกันของสิ่งแวดล้อม (E) บุคคล (P) และพฤติกรรม (B) คือ การเลียนแบบจากตัวแบบ (Modeling) ซึ่ง Bandura อธิบายว่า ในสถานการณ์ทางสังคม พฤติกรรมของมนุษย์ส่วนมากจะเป็นการเรียนรู้จากการสังเกตหรือการเลียนแบบจากตัวแบบ ทั้งตัวแบบที่มีชีวิตและตัวแบบเชิงสัญลักษณ์ (Bandura, 1977, 1986) โดยการเรียนรู้จากตัวแบบประกอบไปด้วย 4 กระบวนการ ดังต่อไปนี้ (Bandura, 1977, 1986, 1989)

1) การใส่ใจ (Attention) สิ่งสำคัญแรกสุดที่บุคคลไม่อาจเลียนแบบตัวแบบได้ ถ้าขาดความใส่ใจในตัวแบบ การใส่ใจจะทำให้รับรู้พฤติกรรมของตัวแบบได้อย่างแม่นยำ และเป็นตัวกำหนดว่าบุคคลจะสังเกตอะไรจากตัวแบบ โดยตัวแบบที่ดึงดูดความสนใจมักเป็นตัวแบบที่มีลักษณะเด่นชัดหรือมีคุณลักษณะที่ดึงดูดอื่น ๆ นอกจากนี้ ความใส่ใจยังขึ้นอยู่กับคุณลักษณะทางจิตใจของแต่ละบุคคลด้วย

เช่น ความต้องการ หรือความสนใจ

2) การจดจำ (Retention) ผู้สังเกตต้องจดจำสิ่งที่ตนใส่ใจสังเกตมาให้ได้ เพื่อการนำกลับมาใช้ต่อไป การจดจำนี้อาจอยู่ในแบบคำพูด หรือในแบบรูปภาพ หรือทั้งสองอย่างก็ได้ โดยการจดจำนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถทางการรู้คิดของแต่ละบุคคลด้วย

3) การกระทำพฤติกรรม (Reproduction) เป็นกระบวนการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบ ซึ่งกระบวนการนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้สังเกตมีความสามารถในการแสดงพฤติกรรมนั้น บางครั้งอาจต้องมีการฝึกฝนและได้รับการแนะนำบางประการด้วย

4) การจูงใจ (Motivation) ซึ่ง Bandura ได้แยกความแตกต่างระหว่างการเรียนรู้ (Acquisition) และผลของการกระทำ (Performance) ออกจากกันอย่างชัดเจน นั่นคือ คนเราเรียนรู้จากการสังเกตแต่ไม่ได้แสดงพฤติกรรมที่เรียนรู้จากตัวแบบนั้นโดยทันที โดยจะแสดงออกก็ต่อเมื่อมีแรงจูงใจบางอย่าง หากบุคคลเชื่อว่า การกระทำเช่นนั้นจะมีประโยชน์ก็จะแสดงพฤติกรรมออกมา

จากทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงการรู้คิดของ Bandura สรุปได้ว่า การเกิดพฤติกรรมส่วนใหญ่ของบุคคลเป็นผลมาจากการสังเกต และเลียนแบบจากตัวแบบ ดังนั้นหากบุคคลได้พบเจอกับตัวแบบที่มีพฤติกรรมเอื้อสังคม บุคคลก็จะสามารถเรียนรู้พฤติกรรมเหล่านี้ผ่านกระบวนการเรียนรู้จากตัวแบบทั้ง 4 ประการข้างต้น และนำไปสู่การมีพฤติกรรมเอื้อสังคมได้

องค์ประกอบของพฤติกรรมเอื้อสังคม

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า องค์ประกอบของพฤติกรรมเอื้อสังคมส่วนใหญ่จะกล่าวถึงลักษณะหรือรูปแบบของพฤติกรรมเอื้อสังคมว่า บุคคลที่มีพฤติกรรมเอื้อสังคมจะต้อง

มีลักษณะหรือรูปแบบของการกระทำเป็นอย่างไร และนำลักษณะเหล่านั้นมาสร้างเป็นเครื่องมือวัดเพื่อศึกษาองค์ประกอบของพฤติกรรมเอื้อสังคม ทั้งนี้ องค์ประกอบของพฤติกรรมเอื้อสังคมที่ถูกนำไปใช้ในงานวิจัยกันอย่างแพร่หลายทั้งในและต่างประเทศ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ การช่วยเหลือ (Helping) การแบ่งปัน (Sharing) และการปลอบโยน (Comforting) โดย Eisenberg และคณะ (1979) ได้ศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมในช่วงวัยเด็กมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1979–1995 และแบ่งรูปแบบหรือองค์ประกอบของพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมไว้ 3 องค์ประกอบ ดังนี้

1. การช่วยเหลือ (Helping) หมายถึง ความพยายามที่จะแบ่งเบาหรือบรรเทาความต้องการของผู้อื่น โดยไม่มีอารมณ์เข้ามาเกี่ยวข้อง รวมทั้งการช่วยเหลือให้ผู้อื่นบรรลุถึงเป้าหมาย การให้ข้อมูลหรือสิ่งของที่ไม่ใช่ของตนกับผู้อื่น

2. การแบ่งปัน (Sharing) หมายถึง การยอมสละหรือให้ยืมสิ่งของที่เป็นของตนเอง หรือสิ่งที่เคยครอบครองอยู่ให้กับผู้อื่น

3. การปลอบโยน (Comforting) หมายถึง ความพยายามที่จะบรรเทาหรือผ่อนคลายความทุกข์ของผู้อื่น โดยใช้คำพูดหรือการกระทำเพื่อให้ผู้อื่นคลายความกังวลหรือความไม่สบายใจ (Eisenberg and Neal, 1979)

การประยุกต์ความรู้ความเข้าใจในพฤติกรรมเอื้อสังคมกับการศึกษา

พฤติกรรมเอื้อสังคมเป็นพฤติกรรมในเชิงจริยธรรมชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นการกระทำในเชิงบวกต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคม และยังมีส่วนช่วยสร้างความสามานฉันท์ให้เกิดขึ้นในสังคม ดังนั้น

ข้อเสนอแนะในการประยุกต์ความรู้ความเข้าใจของพฤติกรรมเอื้อสังคมกับการศึกษาสามารถทำได้ 3 แนวทาง ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการบริหารจัดการศึกษา

ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการบริหารจัดการศึกษาระหว่างรัฐบาล ภาคเอกชน ประชาชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อร่วมให้ข้อเสนอแนะในการกำหนดทิศทาง นโยบาย พัฒนาหลักสูตร พัฒนาบุคลากรทางการศึกษา และเพิ่มแหล่งเรียนรู้ทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเอื้อสังคมให้มากขึ้น

2. สถานศึกษาหรือแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ

ผู้บริหารหรือบุคลากรทางการศึกษาสามารถนำหัวข้อหรือเนื้อหาเกี่ยวกับพฤติกรรมเอื้อสังคมบรรจุไว้เป็นส่วนหนึ่งของรายวิชาใดวิชาหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร ตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงระดับมหาวิทยาลัย พร้อมให้ความรู้เพิ่มเติมแก่ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อตระหนักถึงความสำคัญและประโยชน์ของการมีพฤติกรรมเอื้อสังคม โดยอาจจัดในรูปแบบที่หลากหลาย อาทิ การเรียนรู้ผ่านทาง E-book การจัดโครงการฝึกอบรมให้ความรู้ การจัดสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เป็นต้น นอกจากนี้สถานศึกษาอาจเพิ่มเติมแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ที่มีความทันสมัยและเหมาะสมกับระดับชั้น อาทิ ในรูปแบบของ Application Game เว็บไซต์ของสถานศึกษา สื่อโฆษณาทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา เป็นต้น เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงแหล่งความรู้ได้หลากหลายช่องทาง

3. บุคลากรทางการศึกษา

บุคลากรทางการศึกษาเป็นบุคคลสำคัญที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงต่อการส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมให้แก่เยาวชนรุ่นใหม่ ดังนั้นครูอาจารย์ควร

จะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านต่าง ๆ อาทิ การช่วยเหลือ การแบ่งปัน การปลอบโยน ฯลฯ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีตัวแบบที่ดีในการนำไปปฏิบัติตนทั้งในชีวิตด้านการเรียนและส่วนตัว นอกจากนี้ครูอาจารย์อาจสอดแทรกกิจกรรมที่เอื้อต่อสังคมระหว่างการเรียนรู้การสอนในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ บทบาทสมมติ สถานการณ์จำลอง โครงการบูรณาการทั้งในและนอกสถานที่ ฯลฯ และอาจใช้วิธีการเสริมแรงเมื่อผู้เรียนมีพฤติกรรมที่เอื้อต่อสังคม อาทิ การกล่าวคำชมเชย การให้แต้มหรือคะแนน การให้เกียรติบัตร ฯลฯ เพื่อเป็นการเสริมแรงให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมที่ดีต่อไป

อนึ่ง แนวทางดังกล่าวอาจไม่ใช่เรื่องที่แปลกใหม่มากนัก แต่หากผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนให้ความสำคัญ และสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างต่อ

เนื่อง จะก่อให้เกิดผลดีแก่สังคมโดยรวม เนื่องจากการส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมจะทำให้สังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข มีคุณธรรม จริยธรรม มีความเสมอภาค สอดคล้องกับหลักการสำคัญส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564) ที่ยึด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” โดยมุ่งสร้างคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่ดีสำหรับคนไทย พัฒนาคนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์ มีวินัย ใฝ่รู้ มีความรู้ มีทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดี รับผิดชอบต่อสังคม มีจริยธรรมและคุณธรรม พัฒนาคนทุกช่วงวัยและเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ รวมถึงการสร้างคนให้ใช้ประโยชน์และอยู่กับสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูล อนุรักษ์ ฟื้นฟู ใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม

อิทธิวัฒน์ รัตนวงศ์แข

บรรณานุกรม

- ประณต คำฉิม. (2549). **จิตวิทยาวัยรุ่น**. กรุงเทพฯ : ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ประณต คำฉิม. (2553). **จิตวิทยาผู้ใหญ่**. กรุงเทพฯ : คณะจิตวิทยา มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต.
- พรรณี ชูชัย เจนจิต. (2550). **จิตวิทยาการเรียนการสอน**. นนทบุรี : เกรท เอ็ดดูเคชั่น.
- วันดี ละอองทิพรส. (2540). **ความสัมพันธ์ของการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมที่เอื้อต่อสังคมและพฤติกรรมที่เอื้อต่อสังคมของเด็กประถมศึกษาในกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สมโภชน์ เอี่ยมสุภาสิต. (2553). **ทฤษฎีและเทคนิคการปรับพฤติกรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อธิวัฒน์ รัตนวงศ์แซ. (2557). **โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมของบุคลากรสายสนับสนุนการศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน**. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ ภาควิชามนุษยศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.
- อรรควิช จารีกจาริต และประณต คำฉิม. (2556). **การเรียนรู้และการจำ**. กรุงเทพฯ : คณะจิตวิทยา มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต.
- Bandura, A. (1977). **Social learning theory**. Englewood Cliff. NJ : Prentice-Hall.
- Bandura, A. (1986). **Social foundations of thought and action**. Englewood Cliff. NJ : Prentice-Hall.
- Bandura, A. (1989). **Social cognitive theory**. Annals of child development. 6 : 1-60.
- Bierhoff, H. W. (2002). **Prosocial Behavior**. New York : Psychology Press.
- Eisenberg, N. and Neal. (1979). Children's moral reasoning about their own spontaneous prosocial behavior. **Development psychology**, 15(2) : 228-229.
- Eisenberg, N., Pasternack, J.F., Cameron, E., and Tryon, K. (1984). The Relation of Quantity and Mode of Prosocial Behavior to Moral Cognitions and Social Style. **Child Development**. 55(4) : 1479-1485.
- Eisenberg, N. and Mussen, P. (1997). **Root of caring, sharing and helping**. San Francisco : Freeman. Fisher.
- Knickerbocker, R. L. (2003). **Prosocial Behavior**. Center on Philanthropy at Indiana University.
- Passer, M. W. and Smith, R. E. (2007). **Psychology : The Science and Behavior**. 3rd ed. New York : McGraw-hill.
- Santrock, J.W. (2009). **Lifespan development**. 12th ed. New York : McGraw-hill.